

ABSTRACT

Ageism – A Useful Concept?

Ageism has gained growing attention in Sweden the last decade. Age is even discussed to be included in the discrimination legislation. Still, the concept has not been of much sociological interest. This article is an overview of the concept ageism and how it has been discussed in social gerontology. In the article it is argued that the overall focus has been on overtly expressions such as stereotypes and discriminating behavior while underlying structures and processes of power and power relations have not got enough attention. As a result the concept of ageism has become limited as an analytical tool. Thus, in order to develop the potential of the concept it seems crucial to explicate and theorise power relations. To accomplish this goal, i.e. to focus on how age based power relations are negotiated, challenged and reproduced in processes and institutionalised practises it is suggested that ageism might have to be complemented with other concepts, such as age coding.

Key words

age coding, ageism, discrimination, power, power relations

Satu Heikkinen är forskare på VTI, Statens väg- och transportforskningsinstitut. Hon disputerade nyligen på Uppsala Universitet, Sociologiska institutionen, med en diskursanalytisk avhandling om hur de äldre, åldrande och bilkörning har diskuterats i svensk transportpolitik.

Clary Krekula är lektor vid Avdelningen för Sociala Studier, Karlstads universitet. Hennes forskning berör åldrandets sociala villkor, med ett fokus på genusperspektiv på åldrandeprocesser samt på kön och ålder som samspelande sociala positioner.

Satu Heikkinen, Clary Krekula

Ålderism – ett fruktbart begrepp?

I denna artikel* diskuterar vi, ur ett socialgerontologiskt perspektiv, begreppet ålderism. Begreppet har under senare år börjat få tillträde till svenska sammanhang och det finns därför skäl att kritiskt diskutera det. Åldersdimensionen har vidare rönt lite uppmärksamhet i sociologin (Öberg 2005). I artikeln vill vi därför presentera ålderismbegreppet och de olika definitioner det givits och utifrån det resa frågan vad det kan tillföra sociologisk forskning.

Vår artikel tar sin utgångspunkt i ett socialgerontologiskt perspektiv eftersom begreppet ålderism ursprungligen härrör från gerontologin. Den socialgerontologiska utgångspunkten innebär att vi genom denna artikel dels vill ge den sociologiska forskningen en översikt om ett viktigt begrepp inom äldreforskning och dels ämnar ge ett bidrag till den svenska äldreforskningen genom att ur en sociologisk synvinkel kritiskt diskutera begreppet ålderism, konsekvenser av dess användning och definitioner. Vår avsikt är däremot inte att här fokusera på ålderism som fenomen, dess utbredning och dess yttringar.

Ålderism – en förtryckar-ism får sitt namn

Ålderism som begrepp myntades strax efter att andra vågens feminism gjort intåg på flera samhällsarenor. Psykiatrikern Robert Butler ses i allmänhet som upphovsman genom sin artikel "Age-ism – Another form of Bigotry" (1969).

However, we may soon have to consider very seriously a form of bigotry we now tend to overlook: age discrimination or age-ism, prejudice by one age group toward other age groups (Butler 1969: 243).

Såsom Gruman (1978) kommenterat fick härigenom ett välkänt fenomen sin historia. Det fanns enligt honom tidigare ett medvetande om fenomenet men inget begrepp. Olika åldersgrupper, inklusive äldre, hade till exempel tidigare studerats genom teorier om minoritetsgrupper och subkulturer (t.ex. Barron 1953, Streib 1965, Rose 1965). Namngivandet innebar att åldersrelaterad diskriminering per se kunde

---

* Författarna vill tacka medlemmarna i Uppsala Socialgerontologiska grupp för kommentarer på en tidigare version av artikeln och för intellektuellt stöd: Lars Tornstam, Gunhild Hammarström, Peter Öberg, Fehresteh Ahmadi Levin, Sandra Torres, Marianne Winqvist och Anita Wejbrandt.

särskiljas samtidigt som paralleller kunde dras till andra former av diskriminering.

I den ovanstående definitionen berör Butler explicit både klassförtryck och rasism, och i senare skrifter även sexism (se t.ex. Butler 1980). Andra gerontologer har följt Butlers exempel genom att, ifall inte kopplingar görs redan i definitionen, så åtminstone diskutera likheterna och olikheterna mellan ålderism, sexism och rasism. Bytheway (1995) skriver:

What is an 'ism'? How does ageism relate to sexism and racism? One answer is to assert boldly:

These are three philosophies that we find offensive and which we would expect ordinary, liberal, tolerant, intelligent people to be against [kursivering i original] (Bytheway 1995: 9).

Det gemensamma i de två ovanstående citaten ligger i att ålderism liksom sexism och rasism diskuteras som ett samhällsproblem. Ålderismen ses som anstötlig och någonting som bör bekämpas. Ålderismen drabbar också särskilda grupper, i det här fallet genom ålder. Det finns ett underliggande emancipatoriskt imperativ. Givet att ålderism är ett vanligt fenomen innebär det att det finns förtryckta åldersgrupper och genom att motarbeta ålderism befrias dessa grupper. Young och Schuller (1991) argumenterar till exempel i sin bok *Life After Work: The Arrival of the Ageless Society* för att de unga och de äldre ska ingå en allians med varandra för att slåss mot det åldersfixerade samhället, de ska bryta sig loss från den strukturella kontrollen baserad på ålder och på så sätt även befria stora delar av den övriga arbetande befolkningen. Med detta synsätt relateras de unga och de äldre till en norm av medelålder.

Ålderism kan således uppfattas som ett system av förtryck och har sedan begreppets införande relaterats till andra former av förtryck såsom sexism och rasism. Den socialgerontologiska forskningen har dock samtidigt pekat på skillnader mellan ålderism och sexism respektive rasism. Ålder som en samhällelig strukturell position uppfattas som mer flytande än kön och ras/etnicitet. Under individers livsförlopp förändras såväl personliga som kollektiva åldersinnebörder. Det innebär att upplevelsen och erfarenheten av fenomenet är konstant föränderlig för individen. Vi åldras dag för dag och därmed förändras också de förväntningar, de möjligheter och det bemötande vi får. När det gäller sexism och rasism finns inte riktigt samma föränderlighet, vi byter sällan ras/etnicitet och kön. Denna föränderlighet i ålderspositionen har föranlett diskussioner i socialgerontologin. Vem har fördel i att upprätthålla ett Vi och Dem-tänkande baserat på ålder? Hur kan vi förstå skapandet och upprätthållandet av kategorin de äldre som ett underordnat "De Andra" med tanke på att alla åldras och de äldre är en kategori som de flesta förr eller senare kan komma att associeras med? (Bytheway 1995)

Ålder såväl som kön och ras/etnicitet har delats in i binära oppositioner. Icke gammal-gammal, man-kvinna och vit-icke vit, kan alla uppfattas konstruerade som motsatser. Samtidigt skiljer sig ålder från framförallt kön i det att ålderspositioner som va-

rierar genom livsloppet på ett kanske tydligare sätt utmanar tudelade kategorier konstruerade som varandras motsatser. Detta medför att det kan vara svårt att urskilja ålderskategorier och följaktligen vilka av dessa som är privilegierade. Oavsett om ålderskategorier definieras som ungdom, oberoende vuxna och de gamla, eller om man därtill väljer att tala om en medelåldersgrupp, definieras återkommande normen som den yrkesverksamma åldern (Adam 1995, Holstein & Gubrium 2000). De som avviker är alltså både de som är yngre och äldre än normen.

Forskare har också av andra skäl betonat nödvändigheten av att särskilja ålderism från sexism och rasism. Bland annat har man framfört att kunskapen om ålderism fortfarande är för liten för att kunna rättfärdiga eller finna träffande analogier (Cole 1986) och att ålderismen riskerar att ses som den senaste trend-ismen snarare än ett eget verkligt problem. Även om dessa farhågor fortfarande skulle kunna ha en viss relevans är ålderism i dag internationellt sett att betrakta som ett etablerat begrepp inte endast i forskning utan även utanför akademins väggar. "Ageism" införlivades redan år 1979 i den amerikanska ordlistan *The American Heritage Dictionary of the English Language*. Andra exempel är *Oxford Advanced Learner's Dictionary of Current English* där "ageism" definieras såsom "[practice of] treating people unfairly or unjustly because of their age" (1989) och *Websters Dictionary of English Usage* (1989) där ålderism diskuteras utifrån ett kritiskt perspektiv, olika exempel på användning ges och det konstateras att begreppet även spridit sig till den australiensiska engelskan.

Situationen är något annorlunda i Sverige, där den *explicita* vetenskapliga diskussionen om ålderism kom senare och där begreppet ålderism inte heller har fått riktigt samma breda samhälleliga gehör. Här dröjde det ända till år 1997 innan Lars Andersson använde benämningen ålderism istället för det mer otympliga åldersdiskriminering och gav begreppet en specifik definition: "stereotypa föreställningar eller diskriminering som utgår från en människas ålder" (1997:1). Därefter har enstaka svenska forskare diskuterat begreppet (se t.ex. Jönson 2001, Tornstam 2006). Den tolfte upplagan av Svenska Akademiens ordlista (1998) nämner varken åldersdiskriminering eller ålderism, till skillnad från rasism och sexism. I den senaste upplagan (2006) har dock både åldersdiskriminering och den, enligt vår mening, något besynnerliga termen "åldersrasism" gjort sitt intåg. Ålderism finns dock inte omnämnt. Detta tyder sammantaget på att ålderism fortfarande är ett nytt begrepp och kanske inte helt etablerat i det svenska vardagsspråket.

Ålderism är emellertid uppe på den politiska agendan i Sverige och nämns i den statliga offentliga utredningen *Bemötande av äldre* (SOU 1997:170). I diskussionsbetänkandet SOU 2002:29 *Riv ålderstrappan* har ålderismbegreppet fått en mer framträdande plats vilket skulle kunna ses som ett tecken på att begreppet är på frammarsch. I slutbetänkandet från Diskrimineringskommitten (SOU 2006:22), där det föreslås att ålder bör införas som grund för diskriminering, används dock huvudsakligen benämningen åldersdiskriminering. För att klargöra, ålderism och åldersdiskriminering har i gerontologisk forskning både använts som synonymer (se t.ex. Andersson 1997) och som åtskiljda begrepp (se t.ex. Macnicol 2006). I det senare fallet fokuserar åldersdiskriminering något förenklat på diskriminerande beteenden och

praktiker (i Macnicols fall handlar det om arbetslivet) medan ålderism också innefattar föreställningar, attityder, fördomar med mera. I denna artikel föredrar vi att använda begreppet ålderism och uppfattar diskriminerande beteenden och praktiker som en del i vad som inryms i begreppet.

Det kan också hävdas, liksom i fallet med namngivandet av "ageism" internationellt, att fenomenet ålderism studerats och diskuterats i Sverige långt innan det svenska begreppet ålderism började användas år 1997. Bland annat hade attityder, värderingar och stereotyper gentemot äldre diskuterats inom projektet *Äldre i sambället* under åren 1977 till 1993 (se Odén, Svanborg & Tornstam 1993 för en sammanfattande avrapportering av projektet).

Ålderismbegreppet – innehåll

I avsnittet ovan skildrade vi hur ålderismbegreppet tog form och relaterades till framförallt sexism och rasism i argumentationen för både dess relevans och särart. Men vilka innebörder har begreppet tillskrivits mer specifikt i den vetenskapliga debatten? I detta avsnitt vill vi peka på att ålderism i flera fall har teoretiserats på ett begränsat sätt där potentialen att analysera maktrelationer har begränsats genom att ålderism i hög grad har associerats med dess uttryck. I en summerande översikt "Thirty years of Ageism Research" anges:

The definition of *ageism* that has become most widely accepted is prejudice and discrimination against older people [...]. Prejudice refers to attitudes, while discrimination focuses on behavior (Wilkinson & Ferraro 2002:340).

För vår redogörelse av och kritiska diskussion om ålderism har vi med inspiration av ovanstående citat samt den uppfattning vi själva fått genom vår litteraturgenomgång valt att diskutera vad som framstod som de tre mest centrala innebörderna i ålderism. De två första innebörderna exemplifieras i citatet ovan och faller in under vad vi kortfattat benämnt som *fördomar* respektive *diskriminerande praktik*. Den tredje typ av innebörd vi diskuterar har vi kallat för *asymmetrisk maktstruktur*.

Fördomar, attityder och stereotyper är de begrepp som vi uppfattar är oftast återkommande i ålderismdebatten. I den allra första definitionen av ålderism, som återkommande refereras i forskningslitteraturen, använder Butler till exempel begreppet fördomar (1969, jfr 1980). Andersson (1997, 2002) använder uttrycket "stereotypa föreställningar" i sin introducerande svenska definition. Palmore skriver i sin översikt-bok om ålderism:

[...] I define ageism as any prejudice or discrimination against or in favor of an age group. 'Prejudice against an age group' is a negative stereotype about that group [...] or a negative attitude based on a stereotype (1999:4).

Såsom vi tidigare beskrev har det hävdats att ålderismbegreppet lyckades fånga en

maktdimension, en dimension av förtryck baserat på ålder, som innan dess inte riktigt hade kunnat beskrivas. Men de definitioner baserade på fördomar, attityder och stereotyper har, som vi kan se det, inte tillfört forskningsdiskussionen något väsentligt nytt. Makt diskuteras sällan *explicit* i anslutning till definitionerna. Istället ligger forskningen inom denna gruppering nära vad vi kallar för traditionell individorienterad attitydforskning (jfr Potter 1996) och klassisk psykologisk forskning om stereotyper (för en kritisk diskussion om denna tradition se Pickering 2001). Det innebär att ålderism reduceras till ett ”individproblem”. Såväl fördomar, attityder och stereotyper uppfattas som individuella och förankrade i individers kognitiva strukturer. Även om stereotyper och stereotypisering i andra sammanhang har uppfattats som politiska och har relaterats till maktrelationer, normer och normalitet och ”tvillingbegreppet” den Andre (Pickering 2001) har sättet att diskutera stereotyper i ålderismdebatten varit begränsad. Attitydforskning i sin tur har kritiserats av socialkonstruktionister för atomism, att attityder ses som ”utspridda russin i en fruktkaka” i en individs huvud (för metaforen och kritiken se Potter 1996) och därmed inte ingående i större meningssystem. Det ger, menar vi, svaga förutsättningar att analysera den samhällsordning och de institutionella arrangemang som skapar ett system där vissa grupper diskrimineras och exkluderas från makt och inflytande. Attitydforskning har vidare kritiserats för att inte tillräckligt beakta hur attityder skapas och görs socialt, hur attityder är kontextuella, komplexa och både skapas och upprätthålls genom sociala förhandlingar och praktiker (jfr Potter 1996). För ålderismens del innebär således en sådan förståelse begränsad potential att analysera komplexiteten i åldersbaserade maktrelationer och hur över- och underordning baserad på ålder skapas, upprätthålls, utmanas och förändras.

En annan central innebörd i ett flertal ålderismdefinitioner är *diskriminering* (se t.ex. Palmore 1999, 2001, Andersson 1997, 2002). Diskriminering har påpekats innefatta såväl människors beteenden som institutionella praktiker (se t.ex. Andersson 1997, 2002, Palmore 1999, Levin & Levin 1980) och vi har därför valt att benämna denna typ av innebörder för *diskriminerande praktik*. Ett exempel där både fördomar och diskriminerande praktik ingår är en definition som Butler (1980) ger:

There are three distinguishable yet interrelated aspects to the problem of ageism: 1) Prejudicial attitudes toward the aged, toward old age, and toward the aging process, including attitudes held by the elderly themselves; 2) discriminatory practices against the elderly, particularly in employment, but in other social roles as well; and 3) institutional practices and policies which, often without malice, perpetuate stereotypic beliefs about the elderly, reduce their opportunities for a satisfactory life and undermine their personal dignity. The attitudes and beliefs, the discriminatory behaviors, and the institutional norms and policies are related and mutually reinforcing to one another. All three have contributed to the transformation of aging from a natural process into a social problem in which the elderly individual bears the detrimental consequences (Butler 1980:8).

Butlers definition är emellertid ett tydligt exempel på hur ålderismbegreppet i den socialgerontologiska diskussionen enligt vår mening fått en överdriven fokusering på konkreta (operationella) uttryck som attityder, diskriminerande praktik med mera, där analysen av underliggande maktrelationer baserade på ålder hamnar i bakgrunden. Inte heller i detta exempel där diskriminering tas upp jämsides med "fördomsfulla attityder" får ålderism som begrepp någon riktigt nydanande betydelse. Begränsningen ligger för det första i att beteenden och praktiker inte problematiseras utan tas för givna. Förutsättningarna för dessa beteenden och praktiker, hur de görs och upprätthålls, hur de är en del av och ingår i maktrelationer, blir således perifert. För det andra utpekas de äldre som diskriminerade redan på förhand vilket innebär en homogenisering av kategorin och att komplexiteten i hur ålder strukturerar möjligheter och skyldigheter för människor tonas ned.

Den tredje innebörden kan illustreras av Bytheway (1995), som är ett viktigt undantag till vad vi uppfattat som det dominerande synsättet där åldersbaserade maktrelationer inte *explicit* problematiseras i den socialgerontologiska diskussionen om ålderism. Han förespråkar att ålderism ska förstås som en ideologi.

[...] an ideology is a coherent set of shared ideas and beliefs that constitute a particular justification of the interests of dominant groups. It is in this sense that ageism is an ideology upon which dominant groups – state, employers, hospitals, media, etc. – justify and sustain not just the inequalities between age groups but also the belief that these age groups exist and are different (ibid:116).

Fördelen med att se ålderism som en form av ideologi är således att ålder som grund för en mer eller mindre sammanhållande *asymmetrisk maktstruktur* lyfts fram. Ideologiperspektivet uppmärksammar att åldersbaserade maktrelationer finns närvarande på alla samhällliga nivåer och därför också påverkar utformningen av institutionella praktiker samt interaktioner. Diskriminering blir följaktligen inte begränsat enbart till avsiktliga handlingar utan även något som inbäddas i institutionella rutiner. Även gerontologiska studier där åldrandets villkor belysts ur ett politiskt ekonomiskt perspektiv har bidragit till att synliggöra hur strukturella faktorer påverkar äldres samhällliga plats och till exempel skapar olika villkor för äldre kvinnor respektive män (se Arber & Ginn 1991). Diskursanalytiska studier utgör ytterligare, vad vi kan se, en fruktbar ansats för att problematisera makt och spridning av makt, oavsett om dessa studier explicit eller implicit diskuterar ålderism. Det blir möjligt att studera hur maktrelationer görs, upprätthålls, utmanas och förändras genom språkliga och institutionella praktiker (se t.ex. Coupland & Coupland 1993, Jönson 2001, jfr Heikkinen 2008).

Ansatser som har potential att också analytiskt fokusera på maktrelationer möjliggör enligt vår mening en djupare analys där de uttryck som ålderismen kan ta, antas kunna variera i olika empiriska sammanhang. Ansatserna där ålderismen likställs med dess uttryck i "definitioner" framstår jämförelsevis som begränsade. Vilka uttryck är ålderism? Varje uttryck som generaliseras till att uppfattas som fenomenet riskerar att

utesluta alla andra uttryck som åldersbaserade maktrelationer kan ge upphov till.

De förenklade generaliserade specificeringarna av uttryck som vi tidigare har gett exempel på har också vissa svårigheter med att hantera vanligt förekommande problematiseringar i den socialgerontologiska diskussionen om ålderism. Ett exempel är Palmores (1999) definition där ålderism bland annat framställs som stereotyper av äldre. Ålderismen antas vara både positiv och negativ. Vid en närmare analys framträder dock denna distinktion som problematisk. Flera positiva stereotyper som Palmore nämner, såsom att äldre är snälla, pålitliga och lyckliga, kan dölja ett synsätt på äldre som maktlösa, ofarliga och kravlösa. Det kan, med andra ord, finnas underliggande negativa föreställningar bakom konkreta ”positiva” uttryck. De ”positiva” yttringarna kan utgöra omskrivningar för vad som beskrivits som ett eländesperspektiv på äldre (Tornstam 1998). Frågan är då vad som är positivt och negativt? Vi menar att ett synsätt där ålderism diskuteras i termer av maktrelationer och med hjälp av frågor om vem som stereotypiserar vem på ett enklare sätt skulle kunna hantera problematiken. Vilka grupper är stereotypiserade, och i vilka sammanhang? Vem är överordnad och vem är underordnad? Det kan naturligtvis också vara av vikt att mer nyanserat beakta stereotypers innehåll istället för att fastna i en förenklad dikotomi av positivt och negativt (se t.ex. Pickering 2001). Ett annat exempel från den socialgerontologiska diskussionen som pekar på problem för de definitioner som fastställer ett fåtal uttryck är vad som har kallats för new ageism. Kalish skriver:

The message of the New Ageism seems to be that ‘we’ understand how badly you are being treated, that ‘we’ have the tools to improve your treatment, and that if you adhere to our program, ‘we’ will make your life considerably better. You are poor, lonely, weak, incompetent, ineffectual, and no longer terribly bright. You are sick, in need of better housing and transportation and nutrition, and we – the nonelderly and those elderly who align themselves with us and work with us – are finally going to turn our attention to you, the deserving elderly, and relieve your suffering from ageism. (Kalish 1979: 398)

Vad som skulle kunna uppfattas som positiva ageranden kan i själva verket vara ett missriktat omsorgsperspektiv på äldre där de förlorar sin status som subjekt. Det är ett vi och dem-tänkande där ”Den Andra” blir omyndigförklarad och ytterst döljer medkänslan ett dolt förakt för svaghet (se Ofstad 1972 refererad i Tornstam 1998). Arber och Ginn (1991) hänvisar till Binstock (1984) och ”compassionate ageism” för att beskriva hur en problem-centrerad syn ger en skev bild av de äldre även om de ursprungliga intentionerna är goda. Även om Bytheway (1995) inte kritiskt har diskuterat ovanstående exempel med positiv och negativ ålderism respektive ”new” och ”compassionate” dito så menar vi att synsätt som tydliggör maktdimensioner, också sådana som använder andra teoretiska begrepp än ideologi, har en större analytisk potential än definitioner som utgår från enstaka uttryck, att synliggöra hur ålderistiska diskurser och praktiker skapas och upprätthålls.

Vi argumenterar därför för att det centrala i en förståelse av ålderism inte är att lik-

ställa den med enstaka uttryck utan att explicit adressera och teoretisera fenomenet i termer av maktrelationer. Därifrån går det givetvis att som ett metodologiskt steg operationalisera fenomenet i empiriska studier genom olika uttryck som maktrelationer kan ge upphov till, men att se fenomenet som bestående av enstaka uttryck utgör en analytisk begränsning.

Vem drabbar ålderism?

En viktig skiljelinje i olika definitioner av ålderism är vem eller vilka den drabbar. Ett sätt att definiera fenomenet har varit att se det såsom riktat *mot äldre* (Kalish 1979, Butler 1980, Palmore 2001), ett annat att hålla riktningen öppen och betrakta det som en diskriminering utifrån *ålder* (se t.ex. Bytheway 1995, Palmore 1999, Andersson 1997, 2002). Redan Butler (1969) poängterade att ålderism kan drabba alla ålderskategorier men behandlade sedan i praktiken endast ålderism riktad mot de äldre. Den rikttningsneutrala definitionen till trots, har begreppet främst applicerats i en kontext om äldre. Den implicita kopplingen av ålderism som riktad mot äldre har ytterligare förstärkts av att begreppet i mindre utsträckning använts till exempel inom barndomsforskningen. Där har barns underordning beskrivits genom bland annat begreppet *Minoritetsbarnet* som framhåller barnet som en minoritet i samhället och *Stambarnet* som betonar barnkultur som en motkultur mot en överordnad vuxenposition (Krekula, Närvänen & Näsman 2005).

Definitioner som utgår från ålderism som riktad mot äldre kan sägas ha en fördel i att de tydligt definierar äldre som en underordnad grupp i förhållande till en åldersnorm. Behovet att fokusera på en särskild kategori får också stöd om, såsom Levy och Banaji (2002) hävdar, implicit ålderism är ett problem. Oavsett människors explicita ställningstaganden gentemot äldre, menar Levy och Banaji att människor ofta är influerade av negativa åldersstereotyper, vilka de inte själva är medvetna om. Detta medför att människor inte igenkänner ålderistiska handlingar såsom sådana, utan rationaliserar dem till något som bättre överensstämmer med positiva självbilder. En förutsättning för att finna implicit ålderism riktad mot äldre kan med andra ord vara att fokusera på en specifik kategori, här kategorin äldre. Ungdomsfixering, vilket det västerländska samhället emellanåt anklagas för (Green 1993, Tornstam 1998), kan vara ytterligare ett skäl att fokusera på äldre. Om det finns ett strukturellt problem i samhället där äldre är osynliggjorda eller nervärderade kan det behövas ett uppmärksammande av de äldres villkor och ett ifrågasättande av rådande normer.

Det finns dock, vill vi mena, argument som talar emot att låta begreppets definition utgå från föreställningar om att ålderismen har en given riktning, i detta fall riktad mot äldre. Väljer vi att tala om ålderism riktad mot *äldre* återstår att ange hur kategorin ska avgränsas. Om avgränsningen av äldre grundar sig på en specifik kronologisk ålder bör detta förtydligas, och den normativa åldersgruppen som besitter maktposition utifrån ålder bör då uttryckas. En svårighet är att gränsen för kategorin är flytande. Samhällets åldersgränser för olika åldersstrata, strukturer för olika åldrars

villkor och möjligheter, varierar mellan olika samhälleliga kontexter. Vid 55 års ålder är studenter för gamla för att få studiemedel. Rätten till studiemedel begränsas successivt redan från 45 år. Äldre studenter kan samtidigt, beroende på den unga ålderssammansättningen, syfta på personer över 30 år. Gränsen för äldre kan i andra sammanhang avse den legala gränsen för rätt till pensionering vilken är 61 år för inkomstpension men 65 år för den som haft ingen eller låg inkomst och vill ha garantipension. Åldern 65 år har också diskuterats som "normaltidpunkt" för ålderspension (se prop. 1993/94:250). Livsloppet som ibland delas in i tre delar – utbildning i unga år, arbete och reproduktion i medelåldern samt pensionering på äldre dagar – har luckrats upp (Kohli 1986, jfr Öberg 2002). Vi kan i större utsträckning än tidigare omskola oss och sätta oss på skolbänken vid olika perioder i livet, en del arbetar efter 65 års ålder medan andra blir pensionärer i förtid före 60 års ålder. Att i ett sådant sammanhang hävda att ålderism definitionsmässigt endast riktar sig mot äldre kan bli förvirrande eftersom det kan vara oklart vilka som åsyftas. En kategorisering kan också, om den blir för snäv, utesluta relevanta åldersgrupper. Synen att det är relevant att avgränsa en särskild kategori äldre har dessutom kritiserats i socialgerontologin. Argumentet är att den "äldre" populationen är heterogen och att denna heterogenitet snarare ökar med åldern än minskar (Neugarten 1979/1996). Att då ändå skapa likhet och konstruera en kategori de äldre vilar på en bräcklig empirisk grund som riskerar att befästa stereotyper och fördomar. Även SOU-utredningen *Riv ålderstrappan* (2002:29) har som sin längre framtidsvision att begreppet "äldre" ska få minskad betydelse, att ålder ska spela mindre roll för vilka möjligheter och skyldigheter människor möter.

En annan nackdel med att definiera ålderism såsom riktad mot äldre är att sådana definitioner gör begreppet oanvändbart för att belysa frånvaro av makt och resurser för barn- och ungdom. Dessutom tonar sådana definitioner ner ålderismens bakomliggande faktorer, och missar att diskriminering mot olika åldersgrupper kan ha en och samma grund. En del forskare har till exempel hävdats att det finns gemensamma diskriminerande mekanismer för både yngre och äldre (se t.ex. Tornstam 1998). Ingen av de båda grupperna tillhör i Sverige i någon större utsträckning den arbetande delen av befolkningen. I ett samhälle där produktivitet värderas högt kan därför de båda grupperna ses som improduktiva, som en börda och få lägre status. Ett liknande resonemang kan föras utifrån ett maktperspektiv. Både yngre och äldre har mindre makt eftersom de i mindre utsträckning är representerade i höga positioner inom politiken och näringslivet. Ett fokus på dessa likheter gör att ålderism skulle kunna förstås som uttryck för över- och underordning vilken baserar sig på att en period i livscykeln, medelåldern, formar den överordnade positionen. Bodily (1994) argumenterar att samtliga försök att definiera ålderism som dess uttryck eller att likställa det med uttryck riktade mot avgränsade grupper är att betrakta som ytdefinitioner av ålderism. Ålderismens kärna utgörs, menar han, av föreställningar om att olika åldrar kan relateras till egenskaper och handlingar och att ålder följaktligen ses som tillräcklig beskrivning och förklaring. Detta har också diskuterats genom begreppet ålderskodning, vari inbegrips att fenomen, egenskaper och handlingar betraktas som mer passande för somliga åldrar är för andra (Krekula 2006, 2008).

Ytterligare ett argument emot en definition som riktas mot äldre är att utpekandet av en särskild grupp som drabbad riskerar att förstärka den negativa bilden av gruppen. Bilden blir mer ensidig, variation och mångfald beaktas inte. Forskare och aktivister som arbetar mot ålderism har också hävdats indirekt bidra till fenomenet (Jönsson 2001). Att redan i definitionen peka ut äldre som särskilt drabbade bidrar till en problemfokusering som sedimenterar synen på hur eländigt det är att vara äldre. En lösning, som fortfarande skulle vara i samklang med synsättet att det är viktigt att i själva definitionen ange de diskriminerade grupperna, skulle vara att uppge både yngre och äldre i definitionen. Detta är dock fortfarande behäftat med problemet hur dessa grupper ska avgränsas.

Enligt vår mening är en oriktad definition som ställer *ålder som grund för maktrelationer* i centrum att föredra eftersom en sådan definition flyttar fokus från generaliserade antaganden till empirisk analys. Forskningsluset kan då förflyttas från ett fokus på ett fåtal "givna" ålderskategorier till processer där maktrelationer baserade på ålder skapas och upprätthålls. Istället för att låsa begreppet till en given riktning kan en öppnare definition möjliggöra studier av *hur* makt konstitueras på bas av ålderspositioner.

Avslutande kommentarer – ålderism och ålderskodning

När vi i denna artikel diskuterar ålderismbegreppets användbarhet sker det utifrån tämligen enkla kriterier. Vår utgångspunkt är att ett brukbart begrepp bidrar till att synliggöra fenomen och företeelser samt till att skapa nya tolkningsramar och formulera nya forskningsfrågor. Ovan har vi pekat på att ålderismbegreppet, trots att det kan framstå som något nytt, inte behöver utgöra något oprövat analytiskt grepp. De analytiska ansatser som begreppets olika definitioner inbegriper är väl beprövade om än med andra termer. Ett ifrågasättande av ålderismbegreppets originalitet som *analysredskap* är dock inte detsamma som att ifrågasätta dess värde för forskning och samhällsdebatt. En förtjänst med ålderismbegreppet är att det med sin frånvaro av tillägg som "attityder" sätter fokus på *ålder* och intet annat. Det sätter med andra ord ålderspositionerna och de strategiska resurser dessa inbegriper i centrum. Detta är en viktig förtjänst eftersom ett tydligt namngivande bidrar till att synliggöra och avgränsa ett fenomen och till att det uppmärksammas i bredare folklager. Teoretiska argument för detta har bland annat givits av Berger och Luckmann (1966). Även den rikliga refereringen till Berit Ås (1982) härskartekniker i politiska och populärvetenskapliga sammanhang är ett tydligt exempel på betydelsen av namngivande. Namngivandet av teknikerna har bidragit till att uppmärksamma när dessa används och konsekvenserna därav. Om vi drar en parallell till genusfältet kan vi likaså konstatera att sexismbegreppet spridit sig såväl i forskningssammanhang som i massmedia och folkliga debatter, där det återkommande används deskriptivt för att belysa attityder och diskriminering baserat på kön. Begreppets frammarsch framträder bland annat vid en granskning av hur ofta sexism nämnts i titlar på vetenskapliga arbeten. *Sociological Abstracts* anger sin första träff från 1971. Detta kan jämföras med ordboken *Oxford*

English Dictionary där begreppet infördes år 1968. Enligt Sociological Abstract togs sexism år 1975 upp i tre titlar. Användningen har därefter ökat snabbt för att nå sin kulmen under senare halvan av 1990-talet då den årligen anges förekomma i mellan tio och tjugio titlar. På samma sätt kan vi förvänta oss att en utbredd användning av ålderismbegreppet kan bidra till ett ökat synliggörande av hur begränsningar, hinder, möjligheter och resurser även utgår från ålderspositioner.

Trots att ålderismbegreppet är nytt och på framväxt i den svenska debatten är diskussionen betydligt äldre. När begreppet "ageism" introducerades i den engelskspråkiga forskningsdiskussionen under 1960-talet var den vetenskapliga problematiseringen av kategorier som ålder, kön och ras/etnicitet en annan än i dag. Med en förankring i sociala rörelser diskuterades vid den tiden identitetspolitik och det fanns en ambition att blottlägga diskriminering av utsatta grupper. Det empiriska synliggörandet av kvinnors underordning och sämre tillgång till strategiska resurser var till exempel centralt på agendan för genusforskningen, eller kvinnoforskningen som den då kallades.

Det har dock skett ett skifte i problematiseringen av maktrelationer. Från ett fokus på relationer *mellan* homogena kategorier betonar forskning numera också olikheter *inom* kategorier och framhåller individer som aktiva subjekt som identifierar sig själva med olika föreställningar om kategorier och som därför ständigt byter position i en bred uppsättning av asymmetriska relationer (se t.ex. Söndergaard 2002). Som en konsekvens därav framstår identitetspolitik, med de los Reyes och Kamalis ord (2005:8) som en "en illusion om en intressepolitik". Intersektionalitetsbegreppet, som är framträdande i den nutida debatten, lyfter fram maktrelationer som dynamiska interaktioner mellan sammanvävda maktaxlar (se t.ex. Collins 1998, Crenshaw 1993, 1994, Lykke 2003, de los Reyes, Molina & Mulinari 2002, 2003, Krekula, Närvänen & Näsman 2005). Det är i dessa sammanhang som fördelarna med en oriktad definition av ålderismbegreppet framträder som tydligast. Intersektionalitetsanalyser strävar efter att tydliggöra hur makthierarkier ömsesidigt konstruerar varandra. En sådan analytisk ansats vinner på att hålla öppet för att ålder, liksom andra positioner, förhandlas i interaktionen.

Inom diskrimineringsforskning belyser begrepp som strukturell diskriminering (se t.ex. de los Reyes 2006, Kamali 2005) och vardagsrasism (Essed 1991, 2005) att diskriminering inte enbart sker avsiktligt eller mellan individuella aktörer utan att föreställningar om kategorier, om norm och avvikelse är strukturella/institutionella och därför också inbäddade i vardagliga praktiker och rutiner. Sådana aspekter har i viss mån införlivats i definitioner av ålderism genom att diskriminerande beteenden och praktiker beskrivits som komponenter av ålderism. Beskrivningar av maktrelationer som dynamiska och utsatta för förhandling i processer, rutiner och relationer visar dock att frågor om *vilka* som har privilegier eller underordning baserat på åldersrelationer inte räcker för att belysa hur maktrelationer skapas, upprätthålls och utmanas. Det behövs också analyser av *hur* detta sker, inte minst om ambitionen är att avskaffa diskrimineringen (se Krekula 2008).

I forskning om maktrelationer baserade på kön respektive ras/etnicitet har begrep-

pen beköning/genusifiering respektive rasifiering införts eftersom sexism och rasism inte varit tillräckliga för att analysera de *processer* där maktrelationer och diskriminering skapas. Molina påpekar att rasifiering snarare bör betraktas som ett teoretiskt perspektiv än som en sammanhängande teori och beskriver nödvändigheten av begreppet på följande sätt:

Inträdet av begreppet rasifiering i både den interna och den externa akademiska debatten om rasism var en viktig milstolpe för förståelsen av ojämlikhetsskapandet i samtida samhällen inte minst därför att dess grammatiska form indikerar *aktion, process, skapande* [kursivering i original] (Molina 2005: 96).

Skiftet av forskningsperspektiv har således inneburit att nya analytiska begrepp efterfrågats. Att det däremot länge har saknats specifika begrepp som synliggör *åldersrelationer som processer* visar, har det hävdats (Krekula 2008), att denna forskning är eftersatt. Med utgångspunkt i studier av äldre kvinnor har Krekula (2006, 2008) pekat på att beköande åldersidentiteter skapas i vardagliga diskurser och praktiker. Centralt i dessa praktiker är *ålderskodningsprocesser* där föreställningar om handlingar, fenomen och egenskaper som förenade med avgränsade åldrar inbäddas i rutiner och förväntningar och avsätts i praktiker. Ålderskodningen sker med hjälp av kategorisering och bidrar till att äldre framställs som avvikare, med andra ord tillskrivs position som den Andre. Ålderskodningar som processer lyfter fram ambivalenser och göranden och hur normalitet och avvikelse förhandlas i avgränsade situationer. Det analytiska perspektiv som därmed framträder skiljer sig delvis från det som finns i ålderismbegreppet. Vidare, även om ålderskodning har uppmärksammats vid studier av äldre är det ett perspektiv för analyser av åldersrelationer generellt.

Ålderskodningens inträde på den vetenskapliga scenen utgör i sig ett påpekande om att denna analytiska ansats inte finns i ålderismbegreppet. Där ålderism kan synliggöra åldersdiskriminering som fenomen öppnar ålderskodning även för analyser av *hur* maktrelationer och diskrimineringsprocesser upprätthålls och utövas. Begreppen belyser med andra ord överlappande aspekter av en och samma process. De står följaktligen inte i ett antingen eller förhållande utan som två begrepp med varsin plats i analyser, på samma sätt som beköning och sexism respektive ras och rasifiering används parallellt.

Den övergripande frågan huruvida ålderism är ett användbart begrepp kan i likhet med många andra frågor besvaras med "det beror på". Med begreppets hjälp kan diskriminering utifrån ålder urskiljas. Att synliggöra och skapa debatt är ett viktigt steg för att undanröja diskriminering. Det är dock inte tillräckligt. Vi behöver också ha kunskap om hur ojämlikhet skapas och om de mekanismer varmed de upprätthålls. För att förstå och undanröja åldersbaserad diskriminering behöver vi omfattande granskningar av institutionella ålderskodningar (se Krekula 2008). Ålderskodning är enligt vår mening ett begrepp som vidgar tidigare traditionella perspektiv och ansatser om ålderism. Det kan också krävas andra grepp, till exempel fler diskursanaly-

tiska studier, eller nya begrepp, för att problematisera åldersbaserad diskriminering på nya sätt. Här menar vi att sociologiska och socialgerontologiska traditioner och teorier på ett fruktbart sätt skulle kunna mötas och bidra till en sådan diskussion.

Referenser

- Adam, B. (1995) *Timewatch: The Social Analysis of Time*. London: Polity Press.
- Andersson, L. (1997) *Ålderism – Stereotypa föreställningar eller diskriminering som utgår från en människas ålder*. Rapporter från Stiftelsen Äldrecentrum 1997: 14. Stockholm: Stiftelsen Äldrecentrum.
- Andersson, L. (2002) ”Ålderism”, 104–127 i Andersson, L. (red) *Socialgerontologi*. Lund: Studentlitteratur.
- Arber, S. & Ginn, J. (1991) *Gender and Later Life*. London: Sage.
- Barron, M. L. (1953) “Minority Group Characteristics of the Aged in American Society”, *Journal of Gerontology* 8:477–482.
- Berger, P. L. & Luckmann, T. (1966) *The Social Construction of Reality: A Treatise in the Sociology of Knowledge*. London: Penguin.
- Bodily, C. L. (1994) “Ageism and the Deployments of ‘Age’”, 174–194 i Sarbin, T. R. & Kitsuse, J. I. (red) *Constructing the Social*. London: Sage.
- Butler, R. N. (1969) “Age-ism: Another Form of Bigotry”, *The Gerontologist* 9:243–246.
- Butler, R. N. (1980) “Ageism: A Foreword”, *Journal of Social Issues* 36(2):8–11.
- Bytheway, B. (1995) *Ageism*. Buckingham: Open University Press.
- Cole, T. R. (1986). “The ‘Enlightened’ View of Aging”, 117–130 i Cole, T. R. & Gadow, S. (red) *What Does it Mean to Grow Old?* Durham: Duke University Press.
- Collins, P. H. (1998) “It’s All in the Family: Intersections of Gender, Race, and Nation”, *Hypatia* 13(3):62–82.
- Coupland, N. & Coupland, J. (1993) “Discourses of Ageism and Anti-ageism”, *Journal of Aging Studies* 7(3):279–301.
- Crenshaw, K. W. (1993) “Beyond Racism and Misogyny: Black Feminism and 2 Live Crew”, 111–132 i Matsuda, M. J. (red) *Words that Wound: Critical Race Theory, Assaultive Speech and the First Amendment*. Boulder: Westview Press.
- Crenshaw, K. W. (1994) “Mapping the Margins: Intersectionality, Identity Politics, and Violence Against Women of Colour”, 93–118 i Fineman, M. A. & Mykitiuk, R. (red) *The Public Nature of Private Violence: The Discovery of Domestic Abuse*. New York: Routledge.
- de los Reyes, P., Molina, I. & Mulinari, D. (2002) ”Introduktion: maktens (o)lika förklådnader”, 11–30 i de los Reyes, P., Molina, I. & Mulinari, D. (red) *Maktens (o)lika förklådnader: kön, klass och etnicitet i det postkoloniala Sverige*. Stockholm: Atlas.
- de los Reyes, P., Molina, I. & Mulinari, D. (2003) ”Intersektionalitet som teoretisk ram vs mångfaldsperspektivets tomma retorik”, *Kvinnovetenskaplig tidskrift* 3–4:159–164.
- de los Reyes, P. & Kamali, M. (2005) ”Teoretiska reflektioner om makt, integration

- och strukturell diskriminering”, 7–28 i de los Reyes, P. & Kamali, M. (red) *Bortom Vi och Dom. Teoretiska reflektioner om makt, integration och strukturell diskriminering*, SOU 2005:41, rapport av Utredningen om makt, integration och strukturell diskriminering, Integrations- och jämställdhetsdepartementet, Stockholm.
- de los Reyes, P. (2006) ”Välfärd, medborgarskap och diskriminering”, 7–32 i de los Reyes, P. (red) *Om välfärdens gränser och det villkorade medborgarskapet*, SOU 2006:37, rapport av Utredningen om makt, integration och strukturell diskriminering, Integrations- och jämställdhetsdepartementet, Stockholm.
- Essed, P. (1991) *Understanding Everyday Racism: An Interdisciplinary Theory*. Newbury Park: Sage.
- Essed, P. (2005) ”Vardagsrasism”, 71–94 i de los Reyes, P. & Kamali, M. (red) *Bortom Vi och Dom. Teoretiska reflektioner om makt, integration och strukturell diskriminering*, SOU 2005:41, rapport av Utredningen om makt, integration och strukturell diskriminering Integrations- och jämställdhetsdepartementet, Stockholm.
- Green, B. S. (1993) *Gerontology and the Construction of Old Age: A Study in Discourse Analysis*. New York: Aldine De Gruyter.
- Gruman, G. J. (1978). “Cultural Origins of Present-Day ‘Ageism’: The Modernization of the Life Cycle”, 359–387 i Spicker, S., Woodward, K., & van Tassel, D. (red) *Aging and the Elderly: Humanistic Perspectives in Gerontology*. Atlantic Highlands.
- Heikkinen, S. (2008). *Att köra eller inte köra. Hur de äldre, åldrande och bilkörning har diskuterats i svensk transportpolitik*. Ak. avh. Uppsala: Sociologiska institutionen, Uppsala universitet.
- Holstein, J. A. & Gubrium, J. F. (2000) *Constructing the Life Course*. New York: General Hall Inc.
- Jönson, H. (2001) *Det moderna åldrandet: pensionärsorganisationernas bilder av äldre 1941–1995*. Ak. avh. Socialhögskolan, Lunds universitet, Lund: Studentlitteratur.
- Kalish, R. A. (1979) “The New Ageism and the Failure Models: A Polemic”, *The Gerontologist* 19(4):398–402.
- Kamali, M. (2005) “Ett europeiskt dilemma. Strukturell/institutionell diskriminering”, 29–70 i de los Reyes, P. & Kamali, M. (red), *Bortom Vi och Dom. Teoretiska reflektioner om makt, integration och strukturell diskriminering*, SOU 2005:41, rapport av Utredningen om makt, integration och strukturell diskriminering, Integrations- och jämställdhetsdepartementet, Stockholm.
- Kohli, M. (1986). ”The World We Forgot: A Historical Review of the Life Course”, 271–303 i Marshall V.W. (red) *Later Life: The Social Psychology of Aging*. Beverly Hills, Calif.: Sage.
- Krekula, C., Närvänen, A-L, & Näsman, E. (2005) ”Ålder i intersektionell analys”, *Kvinnovetenskaplig tidskrift* 2–3:81–94.
- Krekula, C. (2006) *Kvinna i ålderskodad värld. Om äldre kvinnors förkroppsligade identitetsförhandlingar*. Ak.avh. Uppsala: Sociologiska institutionen, Uppsala universitet.
- Krekula, C. (2008) *Age Coding*, Manuskript, Avd. för sociala studier, Karlstad uni-

- versitet.
- Levin, J. & Levin, W.C. (1980) *Ageism: Prejudice and Discrimination Against the Elderly*. Belmont, Calif.: Wadsworth.
- Levy, B. R. & Banaji. M. R. (2002) "Implicit Ageism", 49–75 i Nelson, T. (red) *Ageism: Stereotyping and Prejudice Against Older Persons*. Cambridge, Mass.: MIT Press.
- Lykke, N. (2005) "Nya perspektiv på intersektionalitet: problem och möjligheter", *Kvinnovetenskaplig tidskrift* 2–3:7–18.
- Macnicol, J. (2006) *Age Discrimination: An Historical and Contemporary Analysis*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Molina, I. (2005) "Rasifiering", 95–112 i de los Reyes, P. & Kamali, M. (red) *Bortom Vi och Dom. Teoretiska reflektioner om makt, integration och strukturell diskriminering*, SOU 2005:41, rapport av Utredningen om makt, integration och strukturell diskriminering, Integrations- och jämställdhetsdepartementet, Stockholm.
- Neugarten, B. L. (1979/1996) "The Young-Old and the Age-Irrelevant Society", 47–55 i Neugarten, D. A. (red) *The Meanings of Age*. Chicago: Chicago University Press.
- Odén, B., Svanborg, A., & Tornstam, L. (1993) *Att åldras i Sverige*. Stockholm: Natur och kultur.
- Palmore, E. B. (1999) *Ageism: Negative and Positive*. New York: Springer Publishing Company.
- Palmore, E. B. (2001) "The Ageism Survey: First Findings", *The Gerontologist* 41(5):572–575.
- Pickering, M. (2001) *Stereotyping: The Politics of Representation*. New York: Palgrave.
- Potter, J. (1996) "Attitudes, Social Representations and Discursive Psychology", 119–173 i Wetherell, M. (red) *Identities, Groups and Social Issues*. London: Sage.
- Prop. 1993/94:250 *Reformering av det allmänna pensionssystemet*.
- Rose. A. M. (1965) "The Subculture Theory of Aging: A Framework for Research in Social Gerontology", 3–16 i Rose, A.M. & Peterson, W.A. (red) *Older People and Their Social World: The Sub-Culture of the Aging*. Philadelphia: F.A. Davis.
- SOU 1997:170 *Bemötande av äldre*, betänkande av Utredningen för att kartlägga och analysera frågan om bemötande av äldre, Socialdepartementet, Stockholm.
- SOU 2002:29 *Riv ålderstrappan! Livslopp i förändring*, diskussionsbetänkande från Senior 2005, Socialdepartementet, Stockholm.
- SOU 2006:22 *En sammanhållen diskrimineringslagstiftning*, slutbetänkande av Diskrimineringskommitten, Integrations- och jämställdhetsdepartementet, Stockholm.
- Streib, G. F. (1965) "Are the Aged a Minority Group?", 35–46 i Neugarten, B. L. (red) *Middle Age and Aging: A Reader in Social Psychology*. Chicago: Chicago University Press.
- Søndergaard, D. M. (2005) "Making Sense of Gender, Age, Power and Disciplinary Position: Intersecting Discourses in the Academy", *Feminism and Psychology* 15(2):189–208.
- Tornstam, L. (1998) *Åldrandets socialpsykologi*. Stockholm: Rabén Prisma.
- Tornstam, L. (2006) "The Complexity of Ageism: A Proposed Typology", *Internationa-*

- tional Journal of Ageing and Later Life* 1(1):43–68.
- Wilkinson, J. A. & Ferraro, K. F. (2002) "Thirty Years of Ageism Research", 339–358 i Nelson, T. D. (red) *Ageism: Stereotyping and Prejudice Against Older Persons*. Cambridge, Mass.: MIT Press.
- Young, M. & Schuller, T. (1991) *Life After Work: The Arrival of the Ageless Society*. London: HarperCollins.
- Ås, B. (1982) *Kvinnor tillsammans: Handbok i frigörelse*. Stockholm: Gidlunds.
- Öberg, P. (2002). "Livslopp i förändring", 44–63 i Andersson, L. (red) *Socialgerontologi*. Lund: Studentlitteratur.
- Öberg, P. (2005) "Åldrandet i ett föränderligt samhälle: en utmaning för sociologisk forskning", *Sociologisk forskning* 3:19–26.